Taittirīya-Brāhmaṇa

Book 2, Chapter 1

Edited by Subramania Sarma, Chennai

Final proofread version, 1st April 2005

[[2-1-1-1]]

अङ्गि॑रसो॒ वै स॒त्रमा॑सत।

तेषा॒ं पृश्नि॑र्घ॑र्म॒धुगा॑सीत्।

सर्जी॒षेणा॑जीवत्।

तेँ᳚ऽब्रुवन्।

कस्मै॒ नु स॒त्रमा᳚स्महे।

येँ᳚ऽस्या ओष॑धी॒र्न ज॒नया॑म॒ इति॑।

ते दि॒वोवृष्टि॑मसृजन्त।

याव॑न्तः स्तो॒का अ॒वाप॑द्यन्त।

ताव॑ती॒रोष॑धयोऽजायन्त।

ता जा॒ताः पि॒तरो॑ वि॒षेणा॑लिम्पन्॥ १॥

[[2-1-1-2]]

तासा᳚ं ज॒ग्ध्वा रुप्य॒न्त्यैत्।

तेँ᳚ऽब्रुवन्।

क इ॒दमि॒त्थम॑क॒रिति॑।

व॒यं भा॑ग॒धेय॑मि॒च्छमा॑ना॒ इति॑ पि॒तरो᳚ऽब्रुवन्।

किं वो᳚ भाग॒धेय॒मिति॑।

अ॒ग्नि॒हो॒त्र ए॒व नोऽप्य॒स्त्वित्य॑ब्रुवन्।

तेभ्य॑ ए॒तद्भा॑ग॒धेय॒ं प्राय॑च्छन्।

यद्धु॒त्वा नि॒मार्ष्टि॑।

त॒तो वै त ओष॑धीरस्वदयन्।

य ए॒वं वेद॑॥ २॥

[[2-1-1-3]]

स्वद॑न्तेऽस्मा॒ ओष॑धयः।

ते व॒त्सम॒ुपावा॑सृजन्।
इ॒दं नो॑ ह॒व्यं प्रदा॑प॒येति॑।
सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै।
दश॑ मा॒ रात्री॑र्जा॒तं न दो॑हन्।
आ॒स॒ङ्ग॒वं मा॒त्रा स॒ह च॑रा॒णीति॑।
तस्मा॑द्व॒त्सं जा॒तं दश॒ रात्री॒र्न दु॑हन्ति।
आ॒स॒ङ्ग॒वं मा॒त्रा स॒ह च॑रति।
वारे॑ वृ॒त॒ꣳ ह्य॑स्य।
तस्मा॑द्व॒त्सꣳ सꣳ॑सृष्ट॒ध॒यꣳ रु॒द्रो घातु॑कः।
अति॒ हि स॒न्धां धय॑ति॥ ३॥
अ॒लि॒म्प॒न्वेद॒ घातु॑क॒ एकं॑ च॥ १॥

[[2-1-2-1]]
प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत।
तं प्र॒जा अन्व॑सृज्यन्त।
तम॑भा॒ग उपा॑स्त।
सो॑ऽस्य प्र॒जाभि॒रपा॑क्रामत्।
तम॑व॒रुरु॑त्समा॒नोऽन्वै॑त्।
तम॑व॒रुध॒न्नाश॑क्नोत्।
स तपो॑ऽतप्यत।
सो॑ऽग्निरुपा॑रम॒ताता॑पि॒ वै स्य प्र॒जाप॑ति॒रिति॑।
स र॒राटा॒दुद॑मृष्ट॥ १॥

[[2-1-2-2]]
तद्घृ॒तम॑भवत्।
तस्मा॒द्यस्य॑ द॒क्षि॒णतः केशा॒ उन्मृ॑ष्टाः।
तां ज्यै॑ष्ठल॒क्ष्मी प्रा॑जाप॒त्येत्या॑हुः।
यद्र॒राटा॑दुदमृ॑ष्ट।
तस्मा॑द्र॒राटे॒ केशा॒ न स॑न्ति।
तद॒ग्नौ प्राग॑ृह्णात्।
तद्व्य॑चिकित्सत्।

जुहवानी३मा हौषा३मिति।
तद्विचिकित्सायै जन्म।
य एवं विद्वान्विचिकित्सति॥ २॥

[[2-1-2-3]]
वसीय एव चेतयते॥
तं वागभ्यवदज्जुहुधीति।
सोऽब्रवीत्।
कस्त्वमसीति।
स्वैव ते वागित्यब्रवीत्।
सोऽजुहोत्स्वाहेति।
तत्स्वाहाकारस्य जन्म।
य एवꣳ स्वाहाकारस्य जन्म वेद।
करोति स्वाहाकारेण वीर्यम्।
यस्यैवं विदुषः स्वाहाकारेण जुह्वति॥ ३॥

[[2-1-2-4]]
भोगायैवास्य हुतं भवति।
तस्या आहुत्यै पुरुषमसृजत।
द्वितीयमजुहोत्।
सोऽश्वमसृजत।
तृतीयमजुहोत्।
स गामसृजत।
चतुर्थमजुहोत्।
सोऽविमसृजत।
पञ्चममजुहोत्।
सोऽजामसृजत॥ ४॥

[[2-1-2-5]]
सोऽग्निरबिभेत्।
आहुतीभिर्वै माऽऽप्नोतीति।
स प्रजापतिं पुनः प्राविशत्।

तं प्रजापतिरब्रवीत्।
जायस्वेति।
सोऽब्रवीत्।
किं भागधेयमभिजनिष्य इति।
तुभ्यमेवेदꣳ हूयाता इत्यब्रवीत्।
स एतद्भागधेयमभ्यजायत।
यदग्निहोत्रम्॥ ५॥

[[2-1-2-6]]
तस्मादग्निहोत्रमुच्यते।
तद्धूयमानमादित्योऽब्रवीत्।
मा हौषीः।
उभयोर्वै नावेतदिति।
सोऽग्निरब्रवीत्।
कथं नौ होष्यन्तीति।
सायमेव तुभ्यं जुहवन्।
प्रातर्मह्यमित्यब्रवीत्।
तस्मादग्नये सायꣳ हूयते।
सूर्याय प्रातः॥ ६॥

[[2-1-2-7]]
आग्नेयी वै रात्रिः।
ऐन्द्रमहः।
यदनुदिते सूर्ये प्रातर्जुहुयात्।
उभयमेवाग्नेयꣳ स्यात्।
उदिते सूर्ये प्रातर्जुहोति।
तथाऽग्नये सायꣳ हूयते।
सूर्याय प्रातः।
रात्रिं वा अनु प्रजाः प्रजायन्ते।
अह्ना प्रतितिष्ठन्ति।
यत्सायं जुहोति॥

[[2-1-2-8]]

प्रैव तेन॑ जायते।

उदि॑ते॒ सूर्ये᳚ प्रा॒तर्जु॑होति।

प्रत्ये॒व तेन॑ तिष्ठति।

प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ प्रजा॑ये॒येति॑।

स ए॒तद॑ग्निहो॒त्रं मि॑थु॒नम॑पश्यत्।

तदुदि॑ते॒ सूर्ये᳚ऽजुहोत्।

यजु॑षा॒ऽन्यत्।

तू॒ष्णीम॒न्यत्।

ततो॒ वै स प्राजा॑यत।

यस्यै॒वं॑वि॒दुष॒ उदि॑ते॒ सूर्ये᳚ऽग्निहो॒त्रं जुह्व॑ति॥ ८॥

[[2-1-2-9]]

प्रैव जा॑यते।

अथो॒ यथा॒ दिवा᳚ प्रजा॒नन्नेति॑।

ता॒दृगे॒व तत्।

अथो॒ खल्वा॑हुः।

यस्य॒ वै द्वौ पुण्यौ᳚ गृ॒हे वस॑तः।

यस्तयो॑र॒न्यꣳ रा॒धय॑त्य॒न्यं न।

उ॒भौ वाव स ता॑वृच्छ॒तीति॑।

अ॒ग्निं वावादि॒त्यः सा॒यं प्रवि॑शति।

तस्मा॑द॒ग्निर्दू॒रान्नक्तं᳚ ददृशे।

उ॒भे हि तेज॑सी सं॒पद्ये॑ते॥ ९॥

[[2-1-2-10]]

उ॒द्यन्तं॒ वावादि॒त्यम॒ग्निरनु॑स॒मारो॑हति।

तस्मा᳚द्धू॒म ए॒वाग्नेर्दिवा॑ ददृशे।

यद॒ग्नये॑ सा॒यं जु॑हु॒यात्।

आ सूर्या॑य वृश्च्येत।

यत्सूर्या॑य प्रा॒तर्जु॑हु॒यात्।

आऽग्नये॑ वृश्च्येत।

दे॒वता᳚भ्यः स॒मदं॑ दध्यात्।
अ॒ग्निर्ज्योति॒र्ज्योतिः॒ सूर्यः॒ स्वाहेत्ये॒व सा॒यꣳ होत॒व्य᳚म्।
सूर्यो॒ ज्योति॒र्ज्योति॑र॒ग्निः स्वाहेति॑ प्रा॒तः।
तथो॒भाभ्या॑ꣳ सा॒यꣳ हू॑यते॥ १०॥

[[2-1-2-11]]
उ॒भाभ्यां᳚ प्रा॒तः।
न दे॒वता᳚भ्यः स॒मदं॑ दधाति।
अ॒ग्निर्ज्योति॒रित्या॑ह।
अ॒ग्निर्वै रेतो॒धाः।
प्र॒जा ज्योति॒रित्या॑ह।
प्र॒जा ए॒वास्मै॒ प्रज॑नयति।
सूर्यो॒ ज्योति॒रित्या॑ह।
प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु॒ रेतो॑ दधाति।
ज्योति॑र॒ग्निः स्वाहेत्या॑ह।
प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता अ॒स्यां प्रति॑ष्ठापयति॥ ११॥

[[2-1-2-12]]
तू॒ष्णीमु॒त्त॑रा॒माहु॑तिं जुहोति।
मि॒थु॒न॒त्वाय॒ प्रजा᳚त्यै।
यदुदि॑ते॒ सूर्ये᳚ प्रा॒तर्जु॑हु॒यात्।
यथाऽतिथ॑ये॒ प्रद्रु॑ताय शू॒न्याया॑वस॒थाया॑हा॒र्य॑ꣳ हर॑न्ति।
ता॒दृगे॒व तत्।
क्वाह॒ त॒तस्त॒द्भ॒वतीत्या॑हुः।
यत्स न वेद॑।
यस्मै॒ तद्धर॒न्तीति॑।
तस्मा॒द्यदो᳚षसं जु॒होति॑।
तदे॒व सं॑प्रति।
अथो॒ यथा॒ प्रार्थ॒मौ॒षसं॒ परि॑वे॒वे᳚ष्टि।
ता॒दृगे॒व तत्॥ १२॥
अ॒मृ॒ष्ट वि॒चि॒कि॒त्स॑ति जु॒हु॑त्य॒जाम॑सृजताग्निहो॒त्रꣳ सूर्या॑य॒ प्रत॒र्जु॒होति॒ जुहु॑ति सं॒पद्ये॑ते हूयते स्थापयति

संप्रति द्वे च॥ २॥

[[2-1-3-1]]

रुद्रो वा एषः।

यद॒ग्निः।

पत्नी स्थाली।

यन्मध्येऽग्नेरधिश्रयेत्।

रुद्राय पत्नीमपि दध्यात्।

प्रमायुका स्यात्।

उदीचोऽङ्गारान्निरूह्याधिश्रयति।

पत्नियै गोपीथाय।

व्यन्तान्करोति।

तथा पत्न्यप्रमायुका भवति॥ १॥

[[2-1-3-2]]

घर्मो वा एषोऽशान्तः।

अहरहः प्रवृज्यते।

यदग्निहोत्रम्।

प्रतिषिञ्चेत्पशुकामस्य।

शान्तमिव हि पशव्यम्।

न प्रतिषिञ्चेद्ब्रह्मवर्चसकामस्य।

समिद्धमिव हि ब्रह्मवर्चसम्।

अथो खलु।

प्रतिषिच्यमेव।

यत्प्रतिषिञ्चति॥ २॥

[[2-1-3-3]]

तत्पशव्यम्।

यज्जुहोति।

तद्ब्रह्मवर्चसि।

उभयमेवाकः।

प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकात्।

अग॑तं दे॒वलो॒कम्।
यच्छृ॒त२ँ ह॒विरन॑भिघारि॒तम्।
अ॒भि॒द्यो॒तय॑ति।
अ॒भ्ये॑वैन॑द्धारयति।
अथो॑ दे॒वत्रै॒वैन॑द्गमयति॥ ३॥

[[2-1-3-4]]
पर्य॑ग्नि करोति।
रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै।
त्रिः पर्य॑ग्नि करोति।
त्र्या॑वृ॒द्धि य॒ज्ञः।
अथो॑ मेध्य॒त्वाय॑।
यत्प्रा॒चीन॑मुद्वा॒सये॑त्।
यज॑मान२ँ शु॒चाऽर्प॑येत्।
यद्द॑क्षि॒णा।
पि॒तृ॒दे॒वत्य॑२ँ स्यात्।
यत्प्र॒त्यक्॥ ४॥

[[2-1-3-5]]
पत्नी॑२ँ शु॒चाऽर्प॑येत्।
उ॒दी॒ची॒नमु॒द्वा॑सयति।
ए॒षा वै दे॑वमनु॒ष्याणा॑२ँ शा॒न्ता दिक्।
ता॒मे॒वै॒न॒दनू॒द्वा॑सयति॒ शान्त्यै॑।
वर्त्म॑ करोति।
य॒ज्ञस्य॒ संत॑त्यै।
नि॒ष्ट॑पति।
उपै॑व तत्स्तृ॒णाति।
च॒तुरुन्न॑यति।
चतु॑ष्पादः प॒शव॑ः॥ ५॥

[[2-1-3-6]]
प॒शूने॒वाव॑रुन्धे।

सर्वान्पूर्णानुन्नयति।
सर्वे हि पुण्या राद्धाः।
अनूच उन्नयति।
प्रजाया अनूचीनत्वाय।
अनूच्येवास्य प्रजाऽर्धुका भवति॥
संमृशति व्यावृत्त्यै।
नाहोष्यन्नुपसादयेत्।
यदहोष्यन्नुपसादयेत्।
यथाऽन्यस्मा उपनिधाय॥ ६॥

[[2-1-3-7]]
अन्यस्मै प्रयच्छति।
तादृगेव तत्।
आऽस्मै वृश्च्येत।
यदेव गार्हपत्येऽधिश्रयति।
तेन गार्हपत्यं प्रीणाति।
अग्निरबिभेत्।
आहुतयो माऽत्येष्यन्तीति।
स एताꣳ समिधमपश्यत्।
तामाऽधत्त।
ततो वा अग्नावाहुतयोऽध्रियन्त॥ ७॥

[[2-1-3-8]]
यदेनꣳ समयच्छत्।
तत्समिधः समित्त्वम्।
समिधमादधाति।
समेवैनं यच्छति।
आहुतीनां धृत्यै।
अथो अग्निहोत्रमेवेध्मवत्करोति।
आहुतीनां प्रतिष्ठित्यै।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति।

यदेकाꣳ स॒मिधं॑मा॒धाय॒ द्वे आहु॑ती जु॒होति॑।
अथ॒ कस्याꣳ स॒मिधि॑ द्वि॒तीया॒माहु॑तिं जु॒हो॒तीति॑॥ ८॥

[[2-1-3-9]]
यद्वे स॒मिधा॑वाद॒ध्यात्।
भ्रातृ॑व्यमस्मै जनयेत्।
एकाꣳ स॒मिधं॑मा॒धाय॑।
यजु॑षा॒ऽन्यामाहु॑तिं जुहोति।
उ॒भे ए॒व स॒मिद्ध॑ती॒ आहु॑ती जुहोति।
नास्मै॒ भ्रातृ॑व्यं जनयति।
आदी॑प्तायां जुहोति।
समि॑द्धमिव॒ हि ब्र॑ह्मवर्च॒सम्।
अथो॒ यथाऽति॑थिं॒ ज्योति॑ष्कृ॒त्वा परि॑वे॒वेष्टि॑।
ता॒दृगे॒व तत्।
च॒तुरुन्न॑यति।
द्विर्जु॑होति।
तस्मा॑द्द्वि॒पाच्चतु॑ष्पादमत्ति।
अथो॑ द्वि॒पद्ये॒व चतु॑ष्पद॒ः प्रति॑ष्ठापयति॥ ९॥
भ॒व॒ति॒ प्र॒ति॒षि॒ञ्च॒ति॒ गमयति प्र॒त्यक्प॒शव॑ उपनि॒धाया॑ध्रि॒यन्तेति॒ तच्च॒त्वारि॑ च॥ ३॥

[[2-1-4-1]]
उ॒त्त॒राव॑ती॒ं वै दे॒वा आहु॑ति॒मजु॑हवुः।
अवा॑ची॒मसु॑राः।
ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्।
पराऽसु॑राः।
यं का॒मये॑त॒ वसी॑यान्स्या॒दिति॑।
कनी॑य॒स्तस्य॒ पूर्वꣳ हुत्वा।
उत्त॑रं॒ भूयो॑ जुहुयात्।
ए॒षा वा उ॑त्तरा॒वत्याहु॑तिः।
तां दे॒वा अ॑जुहवुः।
त॒तस्तेऽभवन्॥ १॥

[[2-1-4-2]]
यस्यैवं जुहोति।
भवत्येव।
यं कामयेत पापीयान्त्स्यादिति।
भूयस्तस्य पूर्वꣳ हुत्वा।
उत्तरं कनीयो जुहुयात्।
एषा वा अवाच्याहुतिः।
तामसुरा अजुहवुः।
ततस्ते पराऽभवन्।
यस्यैवं जुहोति।
परैव भवति॥ २॥

[[2-1-4-3]]
हुत्वोपसादयत्यजामित्वाय।
अथो व्यावृत्त्यै।
गार्हपत्यं प्रतीक्षते।
अननुध्यायिनमेवैनं करोति।
अग्निहोत्रस्य वै स्थाणुरस्ति।
तं य ऋच्छेत्।
यज्ञस्थाणुमृच्छेत्।
एष वा अग्निहोत्रस्य स्थाणुः।
यत्पूर्वाऽऽहुतिः।
तां यदुत्तरयाऽभिजुहुयात्॥ ३॥

[[2-1-4-4]]
यज्ञस्थाणुमृच्छेत्।
अतिहाय पूर्वामाहुतिं जुहोति।
यज्ञस्थाणुमेव परिवृणक्ति।
अथो भ्रातृव्यमेवाप्त्वाऽतिक्रामति।
अवाचीनꣳ सायमुपमार्ष्टि।
रेत एव तद्दधाति।

ऊर्ध्वं प्रातः।
प्रजनयत्येव तत्।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति।
चतुरुन्नयति॥ ४॥

[[2-1-4-5]]
द्विर्जुहोति।
अथ क्व द्वे आहुती भवत इति।
अग्नौ वैश्वानर इति ब्रूयात्।
एष वा अग्निर्वैश्वानरः।
यद्ब्राह्मणः।
हुत्वा द्विः प्राश्नाति।
अग्नावेव वैश्वानरे द्वे आहुती जुहोति।
द्विर्जुहोति।
द्विर्निमार्ष्टि।
द्विः प्राश्नाति॥ ५॥

[[2-1-4-6]]
षट्संपद्यन्ते।
षड्वा ऋतवः।
ऋतूनेव प्रीणाति॥
ब्रह्मवादिनो वदन्ति।
किंदेवत्यमग्निहोत्रमिति।
वैश्वदेवमिति ब्रूयात्।
यद्यजुषा जुहोति।
तदैन्द्राग्नम्।
यत्तूष्णीम्।
तत्प्राजापत्यम्॥ ६॥

[[2-1-4-7]]
यन्निमार्ष्टि।
तदोषधीनाम्।

यद्द्वि॒तीय᳚म्।

तत्पि॑तृ॒णाम्।

यत्प्राश्ना॑ति।

तद्गर्भा᳚णाम्।

तस्मा॒द्गर्भा॒ अन॑श्नन्तो᳚ वर्ध॑न्ते।

यदा॒चाम॑ति।

तन्म॑नु॒ष्या॑णाम्।

उद॑ङ्पर्या॒वृत्याचा॑मति॥ ७॥

[[2-1-4-8]]

आ॒त्मनो᳚ गोपी॒थाय॑।

नि॒र्णे᳚नेक्ति शु॒द्ध्यै᳚।

नि॒ष्टप॑ति स्व॒गाकृ॑त्यै।

उ॒द्दि॑शति।

स॒प्त॒ऋषी॑ने॒व प्री॑णाति।

द॒क्षि॒णा प॒र्याव॑र्तते।

स्वमे॒व वी॒र्य᳚मनु॒पर्याव॑र्तते।

तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्ध॑ आ॒त्मनो᳚ वी॒र्या᳚वत्तरः।

अथो᳚ आदि॒त्यस्यै॒वावृ॒तमनु॒पर्याव॑र्तते।

हु॒त्वोप॒समि॑न्धे॥ ८॥

[[2-1-4-9]]

ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒सस्य॒ समि॑द्ध्यै।

न ब॒र्हिरनु॒प्रह॑रेत्।

अस॒ꣳस्थि॑तो॒ वा ए॒ष य॒ज्ञः।

यद॑ग्निहो॒त्रम्।

यद॑नु॒प्रह॑रे᳚त्।

य॒ज्ञं विच्छि॑न्द्यात्।

तस्मा॒न्नानु॑प्र॒हृत्य᳚म्।

य॒ज्ञस्य॒ संत॑त्यै।

अ॒पो निन॑यति।

अवभृथस्यैव रूपमंकः ॥ ९॥
अभवन्भवति जुहुयान्नयति मार्ष्टि द्विः प्राश्नाति प्राजापत्यमाचामतीन्धेऽकः ॥ ४॥

[[2-1-5-1]]
ब्रह्मवादिनो वदन्ति।
अग्निहोत्रप्रायणा यज्ञाः।
किं प्रायणमग्निहोत्रमिति।
वत्सो वा अग्निहोत्रस्य प्रायणम्।
अग्निहोत्रं यज्ञानाम्।
तस्य पृथिवी सदः।
अन्तरिक्षमाग्नीध्रम्।
द्यौर्हविर्धानम्।
दिव्या आपः प्रोक्षणयः।
ओषधयो बर्हिः ॥ १॥

[[2-1-5-2]]
वनस्पतय इध्मः।
दिशः परिधयः।
आदित्यो यूपः।
यजमानः पशुः।
समुद्रोऽवभृथः।
संवत्सरः स्वगाकारः।
तस्मादाहिताग्नेः सर्वमेव बर्हिष्यं दत्तं भवति।
यत्सायं जुहोति।
रात्रिमेव तेन दक्षिण्यां कुरुते।
यत्प्रातः॥ २॥

[[2-1-5-3]]
अहरेव तेन दक्षिण्यं कुरुते।
यत्ततो ददाति।
सा दक्षिणा।
यावन्तो वै देवा अहुतमादन्।

ते परा॑ऽभवन्।
त ए॒तद॑ग्निहो॒त्रꣳ सर्वा॑स्यैव सं॑मव॒दाया॑जुहवुः।
तस्मा॑दाहुः।
अ॒ग्निहो॒त्रं वै दे॒वा गृ॒हाणां॒ निष्कृ॑तिमपश्य॒न्निति॑।
यत्सा॒यं जु॒होति॑।
रात्रि॑या ए॒व तद्धु॒ताद्या॑य॥ ३॥

[[2-1-5-4]]
यज॑मान॒स्याप॑राभावाय।
यत्प्रा॒तः।
अह्न॑ ए॒व तद्धु॒ताद्या॑य।
यज॑मान॒स्याप॑राभावाय।
यत्तता॒ऽश्नाति॑।
हु॒तमे॒व तत्।
द्व॒योः पय॑सा जुहुयात्प॒शुका॑मस्य।
ए॒तद्वा अ॑ग्निहो॒त्रं मि॑थु॒नम्।
य ए॒वं वेद॑।
प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मि॒थु॒नैर्जा॑यते॥ ४॥

[[2-1-5-5]]
इ॒मामे॒व पूर्व॑या दु॒हे।
अ॒मूमुत्त॑रया।
अ॒धि॒श्रित्योत्त॑र॒मान॑यति।
योना॑वे॒व तद्रेतः॑ सिञ्चति प्र॒जन॑ने।
आज्ये॑न जुहुया॒त्तेज॑स्कामस्य।
तेजो॒ वा आज्य॑म्।
ते॒ज॒स्व्ये॑व भ॑वति।
पय॑सा प॒शुका॑मस्य।
ए॒तद्वै प॑शू॒नाꣳ रू॒पम्।
रू॒पेणै॒वास्मै॑ प॒शूनव॑रुन्धे॥ ५॥

[[2-1-5-6]]

पशुमानेव भवति।
दध्नेन्द्रियकामस्य।
इन्द्रियं वै दधि।
इन्द्रियाव्येव भवति।
यवाग्वा ग्रामकामस्यौषधा वै मनुष्याः।
भागधेयेनैवास्मै सजातानवरुन्धे।
ग्राम्येव भवति।
अयज्ञो वा एषः।
योऽसामा॥ ६॥

[[2-1-5-7]]
चतुरुन्नयति।
चतुरक्षरꣳ रथन्तरम्।
रथन्तरस्यैष वर्णः।
उपरीव हरति।
अन्तरिक्षं वामदेव्यम्।
वामदेव्यस्यैष वर्णः।
द्विर्जुहोति।
द्व्यक्षरं बृहत्।
बृहत एष वर्णः।
अग्निहोत्रमेव तत्सामन्वत्करोति॥ ७॥

[[2-1-5-8]]
यो वा अग्निहोत्रस्योपसदो वेद।
उपैनमुपसदो नमन्ति।
विन्दत उपसत्तारम्।
उन्नीयोपसादयति।
पृथिवीमेव प्रीणाति।
होष्यन्नुपसादयति।
अन्तरिक्षमेव प्रीणाति।
हुत्वोपसादयति।

दिवमेव प्रीणाति।
एता वा अग्निहोत्रस्योपसदः॥ ८॥

[[2-1-5-9]]
य एवं वेद।
उपैनमुपसदो नमन्ति।
विन्दत उपसत्तारम्।
यो वा अग्निहोत्रस्याश्रावितं प्रत्याश्रावितꣳ होतारं ब्रह्माणं वषट्कारं वेद।
तस्य त्वेव हुतम्।
प्राणो वा अग्निहोत्रस्याश्रावितम्।
अपानः प्रत्याश्रावितम्।
मनो होता।
चक्षुर्ब्रह्मा।
निमेषो वषट्कारः॥ ९॥

[[2-1-5-10]]
य एवं वेद।
तस्य त्वेव हुतम्।
सायंयावानश्च वै देवाः प्रातर्यावाणश्चाग्निहोत्रिणो गृहमागच्छन्ति।
तान्यन्न तर्पयेत्।
प्रजयाऽस्य पशुभिर्वितिष्ठेरन्।
यत्तर्पयेत्।
तृप्ता एनं प्रजया पशुभिस्तर्पयेयुः।
सजूर्देवैः सायंयावभिरिति सायꣳ संमृशति।
सजूर्देवैः प्रातर्यावभिरिति प्रातः।
ये चैव देवाः सायंयावानो ये च प्रातर्या वाणः॥ १०॥

[[2-1-5-11]]
तानेवोभयाꣳस्तर्पयति।
त एनं तृप्ताः प्रजया पशुभिस्तर्पयन्ति।
अरुणो ह स्माहौपवेशिः।
अग्निहोत्र एवाहꣳ सायं प्रातर्वज्रं भ्रातृव्येभ्यः प्रहरामि।

तस्मान्मत्पापीयाꣳसो भ्रातृव्या इति।
चतुरुन्नयति।
द्विर्जुहोति।
समित्सप्तमी।
सप्तपदा शक्करी।
शाक्करो वज्रः।
अग्निहोत्र एव तत्सायं प्रातर्वज्रं यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति।
भवत्यात्मना।
पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति॥ ११॥
बर्हिः प्रातर्हुताद्याय जायते रुन्धेऽसामा करोत्येता वा अग्निहोत्रस्योपसदो वषट्कारश्च प्रातर्यावाणो वज्रस्त्रीणि च॥ ५॥

[[2-1-6-1]]
प्रजापतिरकामयतात्मन्वन्मे जायेतेति।
सोऽजुहोत्।
तस्यात्मन्वदजायत।
अग्निर्वायुरादित्यः।
तेऽब्रुवन्।
प्रजापतिरहौषीदात्मन्वन्मे जायेतेति।
तस्य वयमजनिष्महि।
जायतां न आत्मन्वदिति तेऽजुहवुः।
प्राणानामग्निः।
तनुवै वायुः॥ १॥

[[2-1-6-2]]
चक्षुष आदित्यः।
तेषाꣳ हुतादजायत गौरेव।
तस्यै पयसि व्यायच्छन्त।
मम हुतादजनि ममेति।
ते प्रजापतिं प्रश्नमायन्।
स आदित्योऽग्निमब्रवीत्।

य॒त॒रो नौ॒ जया॒॑त्।

तन्नौ॑ स॒हा॒स॒दिति॑।

कस्यैको॒ऽहौ॑षी॒दिति॑ प्र॒जाप॑तिरब्रवी॒त्कस्यै क॒ इति॑।

प्रा॒णाना॑म॒हमित्य॒ग्निः॥ २॥

[[2-1-6-3]]

त॒नुवा॑ अ॒हमिति॑ वा॒युः।

चक्षु॑षो॒ऽहमित्या॑दि॒त्यः।

य ए॒व प्रा॒णाना॒महौ॑षीत्।

तस्य॑ हु॒ताद॑ज॒नीति॑।

अ॒ग्नेर्हु॒ताद॑ज॒नीति॑।

तद॑ग्निहो॒त्रस्या॑ग्निहो॒त्रत्वम्।

गौर्वा॑ आ॑ग्निहो॒त्रम्।

य ए॒वं वेद॒ गौर॑ग्निहो॒त्रमिति॑।

प्रा॒णा॒पा॒नाभ्या॑मे॒वाग्निꣳ सम॑र्धयति।

अव्य॑र्धुकः प्राणापा॒नाभ्या॑ं भवति॥ ३॥

[[2-1-6-4]]

य ए॒वं वेद॑।

तौ वा॒युर॑ब्रवीत्।

अनु॒ मा भ॑जत॒मिति॑।

यदे॒व गार्ह॑पत्येऽधि॒श्रित्या॑ह॒वनीय॑म॒भ्युद्द्र॒वान्।

ते॒न त्वां प्री॑णा॒नित्य॑ब्रूताम्।

तस्मा॒द्यद्गार्ह॑पत्येऽधि॒श्रित्या॑ह॒वनीय॑म॒भ्युद्द्र॑वति।

वा॒यु॒मे॒व तेन॑ प्रीणाति।

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वताः॑ सृ॒जमा॑नः।

अ॒ग्निमे॒व दे॒वता॑नां प्रथ॒मम॑सृजत।

सो॑ऽन्यदा॑ल॒म्भ्य॑मवि॑त्त्वा॥ ४॥

[[2-1-6-5]]

प्र॒जाप॑तिम॒भिप॒र्याव॑र्तत।

स मृ॒त्योर॑बिभेत्।

सोऽमुमादित्यमात्मनो निरमिमीत।

तꣳ हुत्वा पराङ्ङ् पर्यावर्तत।

ततो वै स मृत्युमपाजयत्।

अपमृत्युं जयति।

य एवं वेद।

तस्माद्यस्यैवं विदुषः।

उतैकाहमुत द्व्यहं न जुह्वति।

हुतमेवास्य भवति।

असौ ह्यादित्योऽग्निहोत्रम्॥ ५॥

तनुवै वायुरग्निर्भवत्यवित्त्वा भवत्येकं च॥ ६॥

[[2-1-7-1]]

रौद्रं गवि।

वायव्यमुपसृष्टम्।

आश्विनं दुह्यमानम्।

सौम्यं दुग्धम्।

वारुणमधिश्रितम्।

वैश्वदेवा भिन्दवः।

पौष्णमुदन्तम्।

सारस्वतं विष्यन्दमानम्।

मैत्रꣳ शरः।

धातुरुद्वासितम्।

बृहस्पतेरुन्नीतम्।

सवितुः प्रक्रान्तम्।

द्यावापृथिव्यꣳ ह्रियमाणम्।

ऐन्द्राग्नमुपसन्नम्।

अग्नेः पूर्वाऽऽहुतिः।

प्रजापतेरुत्तरा।

ऐन्द्रꣳ हुतम्॥ १॥

उद्वासितꣳ सप्त च॥ ७॥

[[2-1-8-1]]

द॒क्षि॒ण॒त उप॑सृज॑ति।

पि॒तृ॒लो॒कमे॒व तेन॑ जयति।

प्राची॒माव॑र्तयति।

दे॒व॒लो॒कमे॒व तेन॑ जयति।

उदी॑चीमा॒वृत्य॑ दोग्धि।

म॒नु॒ष्य॒लो॒कमे॒व तेन॑ जयति॥

पूर्वौ᳚ दुह्याज्ज्ये॒ष्ठस्य॑ ज्यैष्ठिने॒यस्य॑।

यो वा॑ ग॒तश्री॒ः स्यात्।

अप॑रौ दुह्यात्कनि॒ष्ठस्य॑ कानि॑ष्ठिने॒यस्य॑।

यो वा॒ बुभू॑षेत्॥ १॥

[[2-1-8-2]]

न संमृ॑शति।

पा॒प॒व॒स्य॒स॒स्य॒ व्यावृ॑त्त्यै।

वा॒य॒व्यं॑ वा ए॒तदुप॑सृष्टम्।

आ॒श्वि॒नं दु॒ह्यमा॑नम्।

मै॒त्रं दु॒ग्धम्।

अ॒र्य॒म्ण उ॑द्वा॒स्यमा॑नम्।

त्वा॒ष्ट्रमु॑न्नी॒यमा॑नम्।

बृ॒ह॒स्पते॒रुन्नी॑तम्।

स॒वि॒तुः प्रक्रा᳚न्तम्।

द्या॒वा॒पृ॒थि॒व्य॑ꣳ ह्रि॒यमा॑णम्॥ २॥

[[2-1-8-3]]

ऐ॒न्द्रा॒ग्नमुप॑सादितम्।

सर्वा᳚भ्यो॒ वा ए॒ष दे॒वता᳚भ्यो जुहोति।

यो᳚ऽग्निहो॒त्रं जु॒होति॑।

यथा॒ खलु॒ वै धे॒नुं ती॒र्थे त॒र्पय॑ति।

ए॒वम॑ग्निहो॒त्री यज॑मानं तर्प॑यति।

तृप्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑ः।

प्र सुवर्गं लोकं जानाति।
पश्यति पुत्रम्।
पश्यति पौत्रम्।
प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते।
यस्यैवंविदुषोऽग्निहोत्रं जुह्वति।
य उ चैनदेवं वेद॥ ३॥
बुभूद्ध्रियमाणं जायते द्वे च॥ ८॥

[[2-1-9-1]]
त्रयो वै प्रैयमेधा आसन्।
तेषां त्रिरेकोऽग्निहोत्रमजुहोत्।
द्विरेकः।
सकृदेकः।
तेषां यस्त्रिरजुहोत्।
स ऋचाऽजुहोत्।
यो द्विः।
स यजुषा।
यः सकृत्।
स तूष्णीम्॥ १॥

[[2-1-9-2]]
यश्च यजुषाऽजुहोद्यश्च तूष्णीम्।
तावुभावार्ध्नुताम्।
तस्माद्यजुषाऽऽहुतिः पूर्वा होतव्या।
तूष्णीमुत्तरा।
उभे एवर्द्धी अवरुन्धे।
अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति सायं जुहोति।
रेत एव तद्दधाति।
सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति प्रातः।
रेत एव हितं प्रजनयति।
रेतो वा एतस्य हितं न प्रजायते॥ २॥

[[2-1-9-3]]

यस्याँग्निहोत्रमहुतꣳ सूर्योऽभ्युदेति।

यद्यन्ते स्यात्।

उन्नीय प्राङुदाद्रवेत्।

स उपसाद्यातमितोरासीत।

स यदा ताम्येत्।

अथ भूः स्वाहेति जुहुयात्।

प्रजापतिर्वै भूतः।

तमेवोपासरत्।

स एवैनं तत उन्नयति।

नार्तिमार्च्छति यजमानः॥ ३॥

तूष्णीं जायते यजमानः॥ ९॥

[[2-1-9-1]]

त्रयो वै प्रैयमेधा आसन्।

तेषां त्रिरेकोऽग्निहोत्रमजुहोत्।

द्विरेकः।

सकृदेकः।

तेषां यस्त्रिरजुहोत्।

स ऋचाऽजुहोत्।

यो द्विः।

स यजुषा।

यः सकृत्।

स तूष्णीम्॥ १॥

[[2-1-9-2]]

यश्च यजुषाऽजुहोद्यश्च तूष्णीम्।

तावुभावार्ध्नुताम्।

तस्माद्यजुषाऽऽहुतिः पूर्वा होतव्या।

तूष्णीमुत्तरा।

उभे एवर्द्धी अवरुन्धे।

अ॒ग्निर्ज्योति॒र्ज्योति॑र॒ग्निः स्वाहेति॑ सा॒यं जु॑होति।
रेत॑ ए॒व तद्द॑धाति।
सूर्यो॒ ज्योति॒र्ज्योतिः॒ सूर्यः॒ स्वाहेति॑ प्रा॒तः।
रेत॑ ए॒व हि॒तं प्रज॑नयति।
रेतो॒ वा ए॒तस्य॑ हि॒तं न प्रजा॑यते॥ २॥

[[2-1-9-3]]
यस्या॑ग्निहो॒त्रमहु॑त॒ꣳ सूर्यो॒ऽभ्यु॒देति॑।
यद्यन्ते॒ स्यात्।
उ॒न्नीय॒ प्राङु॒दाद्र॑वेत्।
स उ॑प॒साद्यातमि॑तोरासीत।
स य॒दा ताम्यै॑त्।
अथ॒ भूः स्वाहेति॑ जुहुयात्।
प्र॒जाप॑ति॒र्वै भू॒तः।
तमे॒वोपा॑सरत्।
स ए॒वैनं॒ तत॒ उन्न॑यति।
नार्ति॒मार्च्छ॑ति॒ यज॑मानः॥ ३॥
तू॒ष्णीं जा॑यते॒ यज॑मानः॥ ९॥

[[2-1-10-1]]
यद॒ग्निमु॒द्धर॑ति।
वस॑व॒स्तर्ह्य॒ग्निः।
तस्मि॒न्यस्य॒ तथा॑वि॒धे जु॒ह्वति।
वसु॒ष्वे॒वास्या॑ग्निहो॒त्रꣳ हु॒तं भ॑वति।
निहि॑तो धू॒पाय॒न्छे॑ते।
रु॒द्रास्तर्ह्य॒ग्निः।
तस्मि॒न्यस्य॒ तथा॑वि॒धे जु॒ह्वति।
रु॒द्रेष्वे॒वास्या॑ग्निहो॒त्रꣳ हु॒तं भ॑वति।
प्र॒थ॒ममि॒ध्मम॒र्चिरा॒लभते।
आ॒दि॒त्यास्तर्ह्य॒ग्निः॥ १॥

[[2-1-10-2]]

तस्मिन्यस्य तथाविधे जुह्वति।
आदित्येष्वेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति।
सर्व एव सर्वश इध्म आदीप्तो भवति।
विश्वे देवास्तर्ह्यग्निः।
तस्मिन्यस्य तथाविधे जुह्वति।
विश्वेष्वेवास्य देवेष्वग्निहोत्रꣳ हुतं भवति।
नितरामर्चिरुपावैति लोहिनीकेव भवति।
इन्द्रस्तर्ह्यग्निः।
तस्मिन्यस्य तथाविधे जुह्वति।
इन्द्र एवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति॥ २॥

[[2-1-10-3]]
अङ्गारा भवन्ति।
तेभ्योऽङ्गारेभ्योऽर्चिरुदेति।
प्रजापतिस्तर्ह्यग्निः।
तस्मिन्यस्य तथाविधे जुह्वति।
प्रजापतावेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति॥
शरोऽङ्गारा अध्यूहन्ते।
ब्रह्म तर्ह्यग्निः।
तस्मिन्यस्य तथाविधे जुह्वति।
ब्रह्मन्नेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति।
वसुषु रुद्रेष्वादित्येषु विश्वेषु देवेषु।
इन्द्रे प्रजापतौ ब्रह्मन्न्।
अपरिवर्गमेवास्यैतासु देवतासु हुतं भवति।
यस्यैवं विदुषोऽग्निहोत्रं जुह्वति।
य उ चैनदेवं वेद॥ ३॥
आदित्यास्तर्ह्यग्निरिन्द्र एवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति देवेषु चत्वारि च॥ १०॥

[[2-1-11-1]]
ऋतं त्वा सत्येन परिषिञ्चामीति सायं परिषिञ्चति।
सत्यं त्वर्तेन परिषिञ्चामीति प्रातः।

अ॒ग्निर्वा॑ ऋ॒तम्।

अ॒सावा॑दि॒त्यः स॒त्यम्।

अ॒ग्निमे॒व तदा॑दि॒त्येन॑ सा॒यं परि॑षिञ्चति।

अ॒ग्निना॑ऽऽदि॒त्यं प्रा॒तः सः।

याव॑दहोरा॒त्रे भव॑तः।

ताव॑दस्य लो॒कस्य॑।

नार्ति॒र्न रिष्टि॑ः।

नान्तो॒ न प॑र्य॒न्तो᳚ऽस्ति।

यस्यै॒वंवि॒दुषो᳚ऽग्निहो॒त्रं जुह्व॑ति।

य उ॑ चैनदे॒वं वेद॑॥ १॥

अ॒स्ति॒ द्वे च॑॥ ११॥

अङ्गि॑रसः प्र॒जाप॑तिर॒ग्निꣳ रु॒द्र उ॑त्त॒राव॑तीं ब्रह्मवा॒दिनो᳚ऽग्निहो॒त्रप्रा॑यणा य॒ज्ञाः

प्र॒जाप॑तिरकामय॑तात्म॒न्वद्रौ॒द्रं गवि॑ दक्षिण॒तस्त्रयो॒ वै यद॒ग्निमृ॒तं त्वा स॒त्येनैका॑दश॥ ११॥

अङ्गि॑रस॒ः प्रैव तेन॑ प॒शूने॒व यन्नि॒मार्ष्टि॒ यो वा अ॑ग्निहो॒त्रस्यो॑प॒सदौ॑ दक्षिण॒तष्ष॑ष्टिः॥ ६०॥